

– М., 1952.

11. *История крестьянства СССР. История советского крестьянства СССР. В 5 тт. – Т.2.: Советское крестьянство в период социалистической реконструкции народного хозяйства. Конец 1927 – 1937. – М., 1986.*

О.Г. Перехрест

ЗАСТОСУВАННЯ НАЦИСТСЬКИМИ ОКУПАНТАМИ ТАКТИКИ “ВИПАЛЕНОЇ ЗЕМЛІ” В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ В ПЕРІОД ВІДСТУПУ З УКРАЇНИ

Війна та нацистські окупанти завдали величезних збитків сільському господарству України і були результатом багатьох руйнівних явищ та наслідків війни: численних і широкомасштабних бойових дій, що двічі вогняною лавою прокотилися по території республіки, евакуації на Схід ресурсів сільського господарства в 1941 – 1942 рр., різноманітних “мобілізацій”, поставок та вилучень для задоволення потреб фронту та військових частин з обох воюючих сторін, цілеспрямованого знищення майна, техніки, худоби та продовольства радянською стороною під час вимушеного відступу Червоної армії на початку війни, злочинної грабіжницької аграрної політики окупантів, дій партизанів та формувань ОУН – УПА на окупованій ворогом території та ін. Та особливо великих, незлічених матеріальних збитків і людських втрат завдала українському селу застосована нацистськими окупантами “тактика випаленої землі” під час їх вигнання з території України.

Питання про застосування гітлерівцями тактики “випаленої землі” в українському селі в 1943 – 1944 рр. певною мірою висвітлено в наукових працях [1], де в масштабах України та окремих регіонів і областей відображено форми і методи пограбування та знищення сільськогосподарського потенціалу республіки у контексті здійснення цієї тактики, її трагічні наслідки. Проте у вітчизняній історіографії до сьогодні відсутні спеціальні узагальнювальні дослідження та публікації, в яких би це питання вивчалось комплексно і всебічно, а також містилися узагальнені дані про втрати, яких українське село зазнало саме внаслідок застосування нацистами названої тактики. Враховуючи вище викладене, метою публікації є комплексний аналіз мотивації дій нацистських загарбників щодо застосування тактики “випаленої землі” в період відступу з території України, форм і методів її здійснення та наслідків. Об’єкт вивчення – сільське господарство України у 1943 – 1944 рр., предмет – нацистська тактика “випаленої землі”.

Переможний наступ радянських військ після Курської битви не лише започаткував звільнення території України від німецьких загарбників, але й остаточно перекреслив їхні плани економічної експлуатації українського потенціалу. Втрачаючи окуповані території, гітлерівці намагалися максимально вивезти з них цінності й запаси, а те, що не встигали або не могли, – знищували. Залишаючи за собою пустелю, ворог сподівався затримати наступ

Червоної армії й на десятиліття паралізувати економіку України.

Ці заходи, що здійснювалися за прямою вказівкою Гітлера спільними зусиллями органів СС, вермахту та німецькою окупаційною владою, гітлерівці називали тактикою “випаленої землі”. З особливою жорстокістю вона застосовувалася стосовно до українського села, до чого виконавців зобов’язували офіційні документи. Так, у секретній директиві рейхсмаршала Герінга від 7 вересня 1943 р. про знищення сільськогосподарської виробничої бази при відступі вермахту наказувалося, що „у районах на схід від лінії, визначеної верховним військовим командуванням залежно від воєнної обстановки по ділянках, уся продукція сільського господарства, засоби виробництва і техніка мають бути вивезені з господарств... Виробнича база сільського господарства, особливо документація і споруди... мають бути знищені... Населення, яке працює у сільському господарстві... має бути евакуйоване” [2, 3–4; 3, 205–206].

Одночасно верховне командування вермахту видало свій наказ „Про методи проведення руйнувань при відступі військових частин”, яким поставило перед військовиками завдання: „У випадку відступу слід повністю знищити на залишеній території всі споруди та запаси, які будь-якою мірою можуть бути корисними для ворога: житлові приміщення (будинки й бліндажі), машини, млини, криниці, скирти сіна та соломи. Усі без винятку будинки спалювати; печі у них підірвати за допомогою ручних гранат, криниці приводити в непридатність, знищуючи піднімальне пристосування, а також кидаючи в них нечистоти (падаль, гній, кізяки, бензин); скирти з соломою та сіном, а також різноманітні запаси спалювати; сільськогосподарські машини й стовпи стаціонарних провідних ліній підірвати; пароми та човни топити. Руйнування мостів і мінування доріг покладається на саперів. Обов’язком кожного є забезпечити, щоб залишена ворогові територія впродовж тривалого часу не могла використовуватися ним ні для яких цілей у військовому та сільськогосподарському відношенні” [4, 326].

Вказівки щодо здійснення тактики “випаленої землі” в сільській місцевості при відступі з окупованих територій містилися й у наказі рейхсфюрера СС Гімmlера від 7 вересня 1943 р. вищому керівництву військ СС і поліції в Україні. У ньому наголошувалося, що „необхідно домогтися того, щоб при відході з районів України не залишилося жодної людини, жодної голови худоби, жодного центнера зерна..., щоб не зберігся ні один будинок, ... щоб не залишилося ні одного колодязя, який би не був отруєний. Противник має знайти справді тотально спалену і зруйновану країну” [3, 207–208].

У розпорядженні рейхскомісара України Е. Коха від 6 вересня 1943 р., направленому генеральним комісаром округів Києва і Дніпропетровська, а також ребітскомісарам усіх округів, розташованих на схід від р. Дніпро, наказувалося здійснювати поетапну евакуацію. При цьому категорично вимагалось, щоб у першій зоні евакуації, до якої були зараховані населені пункти Гадяч, Опішня, Карлівка, Петриківка, Новомосковськ, Павлоград, Покровське, Орхів, Пологи, Бердянськ та райони, що до них прилягали, „усі будинки в селах були знищені. Усі запаси, які не

вдається вивезти, спалити або в обов'язковому порядку знищити іншими засобами. Видачу продовольства та інших видів постачання місцевою населенню припинити... У ході проведення евакуації у населення слід рекувізувати всі запаси до останньої корови й коня, а також підводи. Усе працездатне населення обох статей переправити на захід... Посіви слід знищити шляхом переорювання ґрунтів. Обладнання, зіпсоване в результаті демонтажу важливих деталей, необхідно також знищити. Основний принцип, яким слід керуватися, полягає в тому, щоб противник, захопивши територію, не знайшов би на ній нічого, що він міг би використати для подальшого ведення війни... села, в яких залишається частина місцевого населення також повинні бути спалені...” В усіх інших областях рейхскомісаріату України, а також частинах областей, розташованих на схід від Дніпра, що були зараховані до другої зони евакуації, ... польові роботи слід негайно припинити. Всі наявні гужові засоби і моторизовані тягачі необхідно використати для обмолоту і вивезення зерна. Зернові та олійні культури слід вивезти повністю включаючи насінневий фонд, призначений для весняної сівби. Усі механічні транспортні засоби, молотарки, інша важлива сільськогосподарська техніка і запасні частини мають бути перевезені з цих областей на західний берег Дніпра. Племінну худобу, особливо кінні заводи, стада великої рогатої худоби та овцеь перегнати на захід... Усі перелічені вище заходи є дуже терміновими, і їх необхідно здійснити без зволікання. Після завершення цих заходів слід приступити до евакуації працездатного чоловічого й жіночого населення...” Контроль за евакуацією було покладено на гебіткомісарів, вони ж персонально відповідали за знищення всіх будинків у селах та повне знищення всіх запасів. Залишити свої території гебіткомісари мали право лише після того, як евакуація буде повністю закінчена. У розпорядженні також зазначалося, що „кожний службовець цивільної установи, який залишить свій пост раніше, ніж визначено наказом генерал-комісара або гебіткомісара, буде підданий найсуворішому покаранню, а за певних обставин – і смертній карі” [5, 9–12; 3, 202–204].

До реалізації директив про повне пограбування та нищення й обезлюднення українського села залучалися формування вермахту та нацистський поліцейський апарат, структури військової та цивільної окупаційної влади, німецькі фірми та заготівельні товариства, транспортні установи окупантів. У терміново розроблених інструкціях детально вказувалося, що грабувати, як вивести з ладу або знищити те, що неможливо вивезти. Намагання названих структур якнайшвидше та якнайповніше виконати поставлені керівництвом рейху завдання, а при цьому ще й захопити для себе побільше цінностей і запасів, призводили інколи навіть до суперечностей між ними. Наприклад, мали місце суперечності між командуванням оперативним тиловим районом групи армій „Південь” та керівництвом рейхскомісаріату Україна щодо того, яка із цих структур буде головною при здійсненні тактики „випаленої землі” у ході відступу гітлерівських військ зі східних районів України. Їх не вдалося розв'язати навіть під час спеціальної наради керівників цих структур 18 вересня 1943 р. [3, 209–211]. Однак це аж ніяк не перешкодило одним та іншим здійснювати

небачені пограбування й руйнування в сільській місцевості.

Спеціальні команди рекувізаторів, підричників та убивць-паліїв грабували села й вивозили все можливе, виганяли селян на дороги, що вели на захід, палили їх житла та господарства, отруювали криниці. Примусові вигнання сільського населення на захід часто перетворювалися у масові вбивства. Один з активних учасників цих акцій у Донбасі – командир взводу польової жандармерії лейтенант Е. Йогшат – засвідчив на засіданні Військового трибуналу Київського військового округу, що “по дорогах відступаючої армії та в селах поблизу доріг... здійснювалася евакуація, і всіх, хто не бажав евакуюватися, вбивали... Був наказ усіх розстрілювати. Як правило, при відступі всі будинки, всі хати... підпалювалися. Якщо солдати перебували в хатах або в будинках людей, це означало, що ці люди відмовляються від евакуації і їх розстрілювали” [6, 25].

Страхітливі звірства чинили окупанти під час відступу з Харківщини. Так, у селі Караван Староверівського району в ніч із 24 на 25 лютого 1943 р. вони спалили до 300 хат [7, 146]. У п'яти селах Савинського району було спалено та зруйновано 1142 хати, особливо постраждало с. Морозівка, де із 408 хат було спалено 272 і 50 зруйновано. У районі німці знищили приміщення семи шкіл та трьох лікарень. Майже повністю було спалено село П'ятиницьке Чугуївського району, цілими залишилися всього 8 хат. Німці забрали все майно селян, а їх вигнали до свого тилу, у селі залишилося всього 10–15 жителів. До тла було спалено село Октябрське Печенізького району, як результат – близько 1000 жителів залишилося без даху [7, 134]. Перед відступом із села Веселок Липецького району гітлерівці спалили 170 хат селян, клуб, пошту, приміщення сільради, середньої школи, усі будівлі трьох колгоспів та радгоспів, попередньо забравши все, що там було (до цього, в період окупації, у селі було зруйновано 150 селянських хат, лікарню, сільмаг, дитячий будинок, дві початкові та неповну середню школи) [7, 161].

Масові пограбування, руйнування та вбивства вчинили перед відступом окупанти на території Запорізької області. Наприклад, в акті про злочини окупантів у селі Луганськ засвідчено, що перед тим як залишити село гітлерівці “...ходили із хати в хату, забирали одяг, взуття, цінні речі, били посуд та трошили меблі. Після цього пограбування німці підпалили село. Полум'ям знищено 46 житлових будинків з усіма господарськими будівлями, школа, будинок правління колгоспу та інші приміщення. Гітлерівці під загрозою розстрілу наказали всьому населенню евакуюватися в німецький тил” [8, 161]. В акті про звірства окупантів у селі Нововасилівка Приазовського району записано: “Перед відступом німці, погрожуючи розстрілом наказали всім жителям села евакуюватися в тил. Населення покинуло свої домівки й утекло в степ, сховалося в садах та балках. Гітлерівці рискали скрізь і вбивали на місці всіх, кого вдавалося знайти. Розстріляно багато мирних жителів... спалили 700 житлових будинків та пограбували все цінне майно. Сотні сімей залишилися без даху. Все, що не можна було вивезти з собою, німці знищували. Вони спалили 5 млинів, 2 маслозаводи, електростанцію, МТС, районну лікарню, амбулаторію, п'ять шкіл та інші будівлі” [8, 161]. Ще в

9 селах цього ж району, відступаючи, німці зруйнували та спалили 656 житлових будинків із присадибними будівлями. У селі Михайлівка Михайлівського району вони спалили 168 житлових будинків, поліклініку, аптеку, піонерський клуб, підірвали млин, зруйнували школи, магазини та всі інші громадські будівлі. У селі Вознесенка Мелітопольського району – 8 середніх і початкових шкіл, лікарню, зерносховище, електростанцію та близько 1300 житлових будинків. Загалом під час відступу в Мелітопольському районі гітлерівці спалили та зруйнували 4 650 будинків та господарських будівель селян [8, 162, 165, 224].

Трагічні наслідки мав відступ окупантів і для селян Чернігівщини. Залишаючи територію області вони нещадно руйнували й палили села й селянські господарства та житло. Часто селянські будинки спалювалися разом із їхніми мешканцями. Так, за відмову залишити свої домівки й направитися в тил окупованої ворогом території у вересні 1943 р. гітлерівці стерли з лиця землі село Тимоновичі Семенівського району, де за декілька годин дощенту згоріли 384 селянські садиби. Спочатку наряди солдат пройшли по домівках села й вигнали всіх мешканців у поле, жінок відділили від решти та відвели в сторону. Доки спеціальні команди факельників бігали по селу та підпалювали одну хату за іншою, озвірілі нацисти здійснювали страхітливую розправу над беззахисними селянами: спочатку закололи багнетами чоловіків, потім повкидали в розпечене вогнище живими дітей на очах у збожеволілих від горя матерів, а на завершення роздягнутих догола дівчат побили різками, а потім убили. Подібний злочинський акт вчинили гітлерівці, залишаючи село Купчичі Сосницького району, – спалили його дощенту, а загнаних у погребі селян закидали гранатами [9, 82, 84–85]. При відступі німці спалили в області врожай зернових культур із площі понад 100 тис. га, що становило 3 млн. пуд. зерна, та вивезли 1400 тис. пуд. зерна [10, 91].

Найбільше сіл, господарств та жител селян на Полтавщині також було спалено гітлерівцями під час відступу. Лише в Полтавському районі в цей період німецькі смолоскипники спалили села Рублівка, Луковщина, Єжоківка, Путівка та ін., а населення цих сіл – понад 400 чоловіків, жінок і дітей – зігнали в приміщення школи радгоспу с. Стехівка й протягом години стріляли у вікна школи з автоматів, кидали гранати. Потім гітлерівці облили приміщення школи бензином і підпалили. У селі Великі Липняги Семенівського району за п'ять днів, з 19 по 23 вересня 1943 р., есесівці спалили й знищили 371 особу: 125 дітей, 49 чоловіків, 116 жінок і 84 людини похилого віку [11, 6–7]. У Золотоніському районі гітлерівці спалили в селах Деньги – 492 із 658 дворів, Чапаєвка – 449 із 994 дворів, Залізки – 72 із 90 дворів, Липівське 82 із 87 дворів, село Хрести (130 дворів) спалено повністю [12, 46–49; 13, 92]. Трагедію села Хрести так відтворено у спогадах уцілілої його жительки Т. Кошіль: „... Три дні відступали німці, в селі стояли війська, в лісі теж, а до Черкас день і ніч сунули танки, танкетки, підводи, гналася худоба. ... Вранці нас вигнали з погреба, де ми ховалися. Багато вже людей було вигнано на вулицю. Між хатами ходили німці з чимось схожим на велосипедні насоси. Качнуть такий „насос” і виривається з нього полум'я. На наших очах порізали

та постріляли худобу, птицю. Почали палити хати з дальшого кінця села. Загорілася і моя... нас погнали поміж палаючі хати... і під конвоем відправили в бік Чапаєвки... Біля Панського, де був раніше дерев'яний міст, німці зробили міст понтонний і ним гнали величезну колону людей... Наші літаки налетять, але не стріляють, бо бачать, що німці між людей ховаються... (Підрозділи вермахту, відступаючи, під час переправи через Дніпро в районі м. Черкаси використовували жителів прибережних сіл як прикриття від ударів радянських літаків)... Коли я повернулася в грудні в село..., то на все село залишилося сім хат, два воли і одна корова. Всі, хто повернувся зимувати, зимували в землянках” [13, 92]. Відступаючи з села Кононівки Ковалівського району, солдати та офіцери вермахту проводили масові пограбування. Забирали в селян усе: хліб, одяг, посуд, взуття та ін. У селі не залишилося ні корів, ні коней, ні курей, навіть собак. У такому становищі опинилася більшість сіл області. З МТС області окупанти вивезли і зруйнували 818 тракторів та 2423 різні сільськогосподарські машини. Багато селян гітлерівці насильно відправили до Німеччини. Так, із Камішнянського району – 3228 осіб, Чорнуського – 2825, Кобеляцького – 2316, Драбівського – 2978, Карлівського – 3000, Санчанського – 2124 [14, 112–113].

Неймовірні звірства чинили нацисти при відступі з Кам'янець-Подільської області. У кореспонденції про спалення окупантами села Клембівка Ізяславського району, вміщеній у газеті „За честь Родины” 17 березня 1944 р., повідомлялося, що „24 лютого 1944 р. перед своїм відступом німці вирішили знищити все село. Прибули спеціальні команди факельників, і відразу в різних кінцях села запалили дахи. Стріляючи з автоматів гітлерівці, як худобу, зганяли жителів села... Вони відбирали здорових, міцних жінок, юнаків, дівчат, щоб вивезти їх у Німеччину, а старих людей пристрілювали... Із палаючої хати, припадаючи на ногу вийшов інвалід Петро Куличенко. Швидко йти він не міг. Автоматник, який вигнав Петра з хати, уважно глянув на нього, потім підняв автомат і спокійно пристрелив. Така ж доля спіткала й 80-річну Лукерію Репеток, і 85-річного Мирона Собка та багатьох інших старих, дітей, хворих, калік... Якраз напередодні цього фатального дня Ліда Суворова народила двох синів. Молода мати не чула, як увійшов німець. Він викинув її з хати, відігнав за поріг і підпалив домівку, де залишилися немовлята. Збожеволіла від горя, мати даремно кидалася у вогонь. Німець з реготом ловив її та відштовхував” [15, 72]. У селі Підлісці цього ж району перед відступом німці зруйнували всі житлові та господарські будівлі, все знищили та пограбували, а жителів погнали на станцію Чотирбоки для відправки до Німеччини. Обходячи будинки, гітлерівці розстрілювали хворих та людей похилого віку. На станцію нацисти привели під конвоем багато тисяч громадян з усієї округи й загнали їх у вагони. Коли радянські війська стали наближатися до станції, німці вчинили над ними жахливу розправу: два ешелони пустили під укіс, а два облили бензином і підпалили [15, 83–84]. У селі Лозова Волочиського району, відступаючи гітлерівці вривалися в хати й зі звірчою люттю розстрілювали селян, спалили понад 160 селянських дворів із 318, наявних у селі. Багато хат, що залишилися, були зруйновані й стали

непридатними для проживання [15, 84]. У селі Воробіївка Полонського району при відступі нацисти знищили 49 сімей, що нараховували 250 осіб. Таких сіл в окрузі було багато [16, 62–62 зв.]. Подібні злочини здійснювали загарбники й в інших областях України.

Під час відступу окупантів із території України особливо великих збитків було завдано технічній базі сільського господарства республіки, адже цілеспрямовано грабувалось і вивозилось до Німеччини все, що мало хоч якусь цінність, насамперед техніка та інвентар. Те, що не можна було вивезти, – спалювалося, руйнувалося та знищувалося. У цей період гітлерівці вивезли до Німеччини або знищили 56 972 трактори, 24 556 комбайнів, 33 038 сівалок, 16 988 молотарок, 45 688 плугів, 6479 двигунів, 5092 автомобілі та багато тисяч інших сільськогосподарських машин і реманенту [17, 178; 18, 187; 6, 104]. Село залишилося навіть без таких простих транспортних засобів, як вози та сани: гітлерівці вивезли їх 1278 тис. одиниць (у т.ч. 664,4 тис. возів), а також до 80 % шкіряної зброї [19, 264; 20, 36–37]. На період відступу окупантів припадає більшість і зруйнованого та пограбованого майна українських колгоспів, радгоспів та МТС, знищених там, 251 тис. будівель виробничого призначення, тваринницьких та житлових споруд, погравлених та спалених 18 тис. га посівів сільськогосподарських культур [19, 264–266].

Як відомо, за період окупації України німецькі загарбники реквізували в усіх групах селянських господарств 7594 тис. голів великої рогатої худоби, 9333 тис. свиней, 7300 млн. овець і кіз, 3300 тис. коней, 59300 тис. шт. домашньої птиці [19, 187]. І хоч немає можливості точно встановити, яка саме кількість худоби та птиці була реквізована загарбниками в період здійснення тактики “випаленої землі”, можна зробити висновок, що в загальних реквізиціях вона була досить значною.

Від німецьких окупантів не відставали і їхні союзники. Упродовж листопада – грудня 1943 р. румунські загарбники вивезли із “Трансністрії” 1212 вагонів олійного насіння та 6038 вагонів іншого добра [21, 347]. Грабували худобу, запаси продовольства, домашні речі в селян і відступаючі угорські, словацькі та італійські військові частини, що відступали.

Підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок про те, що застосована нацистськими окупантами тактика “випаленої землі” під час відступу мала яскраво виражений грабіжницький та злочинний характер, була спрямована на максимальне вилучення з українського села матеріальних цінностей, техніки, худоби, продовольства та ін., знищення сільськогосподарського потенціалу і сільського населення України. Наслідки здійснення окупантами цієї тактики українське село відчувало не одне повоєнне десятиліття.

Подальше поглиблене дослідження та висвітлення цієї трагічної сторінки в історії українського села залишається й надалі важливим завданням в історіографії Великої Вітчизняної війни.

грабительських планов фашистской Германии. – К., 1982; Коваль М.В. Україна у Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939 – 1945 рр.) – К., 1999; Косик В. Україна і Німеччина у другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993; Історія міст і сіл Української РСР : У 26 томах. – К., 1969 – 1974 та ін.

2. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. КМФ-8. – Оп. 2. – Спр. 485.
3. Історія застерігає. Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників та їхніх пособників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни. – К., 1986.
4. Преступные цели – преступные средства. Документы об оккупационной политике фашистской Германии на территории СССР (1941 – 1944 гг.). – М., 1968.
5. ЦДАВО України . – Ф. КМФ-8. – Оп. 2. – Спр. 223.
6. Київський процес : Документи та матеріали / Упор. Л.М. Авраменко. – К., 1995.
7. Харьковщина в годы Великой Отечественной войны. Июнь 1941 – 1944 гг. Сборник документов и материалов. – Харьков, 1965.
8. Запорожская область в годы Великой Отечественной войны (1941 – 1945 гг.). Сборник документов. – Запорожье, 1959.
9. Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов. – К., 1968.
10. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 62.
11. Німецькі окупанти на Полтавщині (1941 – 1943 рр.). Збірник документів. – Полтава, 1947.
12. Державний архів Черкаської області. – Ф. Р-629. – Оп. 1. – Спр. 7.
13. Золотоніщина у роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. Документи. Спогади. Статті. – Черкаси, 2000.
14. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 30. – Спр. 32.
15. Поділля у Великій Вітчизняній війні (1941 – 1945 рр.). Збірник документів і матеріалів. – Львів, 1960.
16. Державний архів Хмельницької області. – Ф. Р-863. – Оп. 2. – Спр. 27.
17. Лаута С.П. Колгоспне селянство радянської України у роки Великої Вітчизняної війни. – К., 1965;
18. Безсмертя. Книга Пам'яті України. – К., 2000
19. Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945. Документы и материалы в трех томах. – Т. 3 – К., 1985.
20. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 33.
21. История Украинской ССР : В 10 – ти томах. – Т. 8. – К., 1984.

О. М. Гончаренко

ПОЛІТИКА СТАЛІНСЬКОГО РЕЖИМУ ЩОДО УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ НАЦИСТСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ НА ТЕРИТОРІЇ РЕЙХСКОМІСАРІАТУ “УКРАЇНА” (1941 – 1944 рр.)

Події Другої світової війни стали одним із переломних випробувань та своєрідним вибором, що постав перед українським народом. Німецькі окупанти, користуючись різноманітними ідеологічними штампами, основним з яких була ідея “звільнення” українців з-під влади сталінського режиму, прагнули внести розкол у тогочасне

1. Див: Українська РСР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу 1941 – 1945 рр.: У 3-х томах. – К., 1969; Безсмертя. Книга пам'яті України 1941 – 1945. – К., 2000; Лаута С.П. Колгоспне селянство радянської України у роки Великої Вітчизняної війни. – К., 1965; Нематый В.М. В борьбе за срые